

Återbruk

– en outnyttjad potential vid renovering

Reparation och återbruk av material och byggnadsdelar vid ombyggnad och renovering har varit en självklarhet fram till att det industriella byggandet tog fart. I dag är det vanligast att man river ut mycket av den befintliga inredningen och ytskikten för att istället ersätta dem med nya. Skälen som anges är höga kostnader för arbete och mål om effektivitet och storskalighet i processen. Men främst råder en okunskap om materiella och immateriella värden i byggnader äldre än 30 år. Samtidigt är återbruk och återanvändning av byggnadsdelar och material en utvecklad affärsmöjlighet.

Kretsloppstänkandet med demonterbarhet och återbruk som började utvecklas inom det hållbara byggandet på 1990-talet behöver väckas till liv igen efter att ha haft låg prioritet under många år.

Återbruk på agendan igen

Byggsektorn står inför stora investeringar i renoveringar av bostäder inom miljöprogrammet men också bland äldre bestånd. Fokus för hållbara renoveringar har under några år legat på att minska energianvändningen under driftsfasen. De material som rivits ut och ersatts med nya har inte setts som resurser. Man har inte räknat in de resurser och den energi som krävs för framställning av material, för transporter av dessa och bortforsling av de utrivna materialen. EU kommer snart att ställa krav på så kallad cirkulär ekonomi och på livscykelerspektiv. Det senare innebär att man beaktar hela livscykeln hos material men också hela byggnader. Det kommer bli tydligare att det leder till en onödig miljöpåverkan att ersätta funktionsdugliga material med nytillverkat.

Paula Femenias,
Docent Chalmers Arkitektur

Sofia Meurk,
Omreda AB

Kristina Mjörnell, Docent och
SP/RISE samt Adj. Professor vid LTH,
Lunds universitet

Foto: Sofia Meurk

Originalkök från 1967.

En workshop för att initiera diskussioner

SIREn, en stark forskningsmiljö som arbetar med integrerad hållbar renovering finansierad av Formas, anordnade i december 2016 en workshop kring återbruk och varsam renovering tillsammans med ISU Institutet för hållbar samhällsutveckling i Malmö. Deltagare från SIREn var forskare, doktorander och företag inom byggbranschen. ISU hade bjudit in lokala intressenter i Malmö. Workshopen inleddes med ett antal presentationer. SIREn-deltagaren *Sofia Meurk* har lång erfarenhet av att i samarbete med fastighetsägare arbeta effektivt med återbruk vid renovering. "I dag är det alltför lätt att avfärda återbruk med i tron att det är ineffektivt", säger Sofia. Hon understryker vikten av kompetens kring effektivt återbruk, något som i dag ofta saknas hos beställare, projektörer och arkitekter. Det krävs en vilja och en förståelse för att ta in kunskap i byggpro-

cessen om vad som är värt att renovera och vad som bör ersättas med nytt. Det krävs också en samsyn kring att det finns stora ekonomiska värden att vinna på att låta bli att byta ut. Det är helt nödvändigt att innan besluten tas inventera befintliga värden (material, kulturhistoria etcetera) precis som man alltid gör vad gäller fastighetens tekniska status.

Paula Femenias från Chalmers som forskar inom SIREn gav en redovisning av ett projekt finansierat av Energimyndighetens program E2B2. Projektet Arkitektur, materialflöden och klimatpåverkan i bostäder har undersökt de mängder material som boende i moderna bostadsrätter genererar vid inre ombyggnader. "Klimatpåverkan från de inre ombyggnaderna kan inte bortses ifrån", säger Paula. Det finns en underutnyttjad potential för smarta lösningar i bostadsutformning som kan minska materialflöden vid inre renoveringar men även

affärsmöjligheter för återbruk av material och komponenter.

Slutligen gav *Zeljko Kozul*, arbetsledare på Malmö Återbruksdepå, en mycket uppskattad presentation. Återbruksdepån är ett konkret exempel på cirkulär ekonomi där återbruk i byggbranschen sparar miljön och samtidigt skapar arbetstillfällen särskilt för personer som hamnat utanför arbetsmarknaden. ”Vi återvinner inte bara byggnadsmaterial utan också människor”, säger *Zeljko Kozul*. Återbyggdepån är ett projekt som stöts av Malmö stad och Sysav, ett företag som svarar för den regionala avfallshanteringen och återvinningen i södra Skåne.

Möjligheter och goda exempel

Efter presentationerna fanns tid för gruppdiskussioner. Frågor som grupperna skulle diskutera var: Vad ser du för möjligheter? Känner du till några goda exempel? Vilka är hindren? Vem och vad kan driva en utveckling för återbruk?

När det gäller möjligheter var många överens om att tiden nu är mogen. De initiativ som gjordes på 1990-talet inom återbruk kan väckas till liv. ”Återbruk är den hållbara renoveringens kanderägg” utbrast en av deltagarna. Här finns möjligheter att förena miljömässiga, ekonomiska och sociala mål inom renovering. Stora företag har en chans att bidra till ett socialt ansvarstagande.

Den allmänna attityden att nytt är bättre än återbruk behöver ändras. Vintage uppskattas i dag och det finns många kända personer som skapar positiva attityder till återbruk i olika TV-program. Ofta handlar det då om äldre vintage. Det finns behov av kunskap om befintliga värden även i modernare bostadsbestånd. Mycket slängs ut för att det inte är tidsenligt, till exempel danska sjöstensfasader på miljonprogramshus, men tiden kommer att komma i fatt och idealen ändras. Vi behöver vara aktsamma om värden även i närliggande epokers arkitektur. Det finns ekonomiska vinster att göra, om inte i dag så inom en snar framtid då fastigheterna blir mer attraktiva om de ursprungliga värdena har underhållits varsamt. En deltagare påpekade risken med att påbörja en förvanskning av en byggnad. Det leder ofta till en negativ spiral med mer förvanskning och byten eftersom den ursprungliga kvaliteten och tanken är borta. De små stegen förvanskningar leder successivt till grövre ingrepp.

Goda exempel som lyftes fram var Malmö Återbyggdepå och liknande inrättningar liksom byggnadsvårdsbutiker. Det finns ett behov av goda exempel på lösningar också.

Renoverat originalkök från 1967. Samtliga funktioner är anpassade till dagens krav på standard. Kvaliteten på luckor och skåpstommar är högre än de som används.

Foto: Sofia Meurk

Sofia Meurks exempel på varsamt renoverade kök inom allmännyttans miljonprogramsbestand lyftes fram som inspiration och konkreta exempel.

Hinder

Hinder för ökat återbruk handlar mycket om skala och effektivitet inom byggbranschen men också om säkerhet och standard. Allt kan inte återanvändas. Det innebär att man vid en renovering får en ojämn standard i ett bostadsområde vilket kan upplevas som ineffektivt så en fastighetsägare i gruppen. Ett annat problem som diskuterades var behovet av att säkerställa funktion, innehåll och status på gamla material och konstruktioner för att uppfylla gällande moderna krav.

Ett ökat återbruk kommer också att kräva att branschen kan ställa om från att investera pengar i material till att investera i tid genom de arbetstimmar som åtgår för att renovera, bevara och selektivt riva. Möjligheten finns att arbeta med krav vid upphandling för ökat återbruk och bevarande men också krav på att anställa människor som står utanför arbetsmarknaden.

Vem och vad ska driva?

Slutligen diskuterades vem och vad som ska driva utvecklingen framåt. Opinions-

bildning och utbildning, goda exempel och spridning av kunskap och exempel kommer att vara viktigt. Nationellt Renoveringscentrum, NRC, i Lund borde ha en nyckelroll i det arbetet. Byggbranschen kan bidra med sin kunskap kring logistik. Byggprocessen och upphandling behöver ses över. Ansvar för materials kvalitet och eventuella föroreningar var andra frågor som behöver lösas. Vidare sades att en grundlig inventering av befintliga kvaliteter och resurser borde vara ett naturligt skede i alla renoveringsprojekt.

Några deltagare lyfte fram idéer på nya aktörer som kan bidra till utvecklingen. Det behövs förädlare av återbrukat material, ett steg mellan materialdepån och kunden. Med hänsyn till dagens korta livslängd på inredning kan det kanske finnas utrymme för nya tjänster och service kopplat till material med inspiration från andra branscher där man utvecklat bibliotek för kläder och swop-butiker.

En win-win situation ur flera perspektiv

Workshopen lyfte möjligheter men också problem att lösa för att vidareutveckla idéer kring återbruk. Genom ett ökat återbruk och tillvaratagande av äldre byggnadsdelar och material skapas möjligheter att verkligen bidra till en ökad hållbarhet vid renovering och ombyggnad. Material

flöden och deras relaterade klimatpåverkan minskas. Återbruk ger möjligheter att förena social hållbarhet, kulturhistoriska värden, resurseffektivitet och ekonomi – alla essentiella ingredienser för integrerad hållbar renovering. Återbruk och reparation kan även skapa fler arbetstillfällen och mer attraktiva arbeten inom byggsektorn. Det finns till exempel möjligheter att utveckla hantverksyrket bortom att vara montörer. Idéerna från workshopen kommer att vara en utgångspunkt för fortsatta satsningar inom SIREn-nätverket. ■

Faktaruta

SIREn, Sustainable Integrated Renovation, en oberoende stark transdisciplinär forskningsmiljö, med finansiering på 23 miljoner från Formas 2014 – 2018, som leds av Lunds universitet genom Kristina Mjörnell. SIREn består av forskare inom teknik, arkitektur och samhällsvetenskap. Till nätverket finns ett stort antal företag, organisationer och myndigheter knutna. Mer information finns på Nationellt Renoveringscentrums hemsida www.renoveringscentrum.lth.se/siren/

Styrkor

- Labelling (kan vara ett sätt att utmärka sig)
- Outnyttjad resurs
- Eldsjäl
- Trend med "gammalt, retro"
- Medvetenhet om klimatpåverkan
- Cirkulär ekonomi – fokus i EU
- LCA-krav kommer inom EU
- App-generationen använder nya sätt att saluföra och handla med produkter

Svagheter

- Materialen som vi byggt med de senaste 50 åren har sämre kvalitet
- Man bygger helt klart till inflyttning vilket inte ger möjlighet till personliga val
- Det finns få återbruksdepåer för material och produkter
- Attityd att "nytt är bäst"
- Lagstiftning saknas kring återbruk/återvinning
- Vad hände med begreppet demonterbarhet?
- Dålig kunskap om den faktiska kostnaden att slänga kontra att återvinna

Möjligheter

- Sociala klausuler vid upphandling
- Skapar arbetstillfällen
- Bygga upp fler återbruksdepåer utifrån Malmös exempel
- Skapa styrmedel för att främja återbruk
- Visa på positiva ekonomiska värden (långsam rivning/återbruk billigare än snabb rivning/deponi)
- Projektörer/arkitekter lär sig att designa med återbruk och bevarande

Hot

- Attityder
- Saknas EU-lagstiftning om återbruk/återvinning
- Tid kontra pengar
- Irreversibla monteringsmetoder såsom limning
- För billigt att deponera/slänga
- Osäkerhet kring materialens/produkternas kvalitet
- Garanti och ansvar för återbrukade produkter/material

En SWOT-analys av ökat återbruk från gruppdiskussionen

Evercrete

Varumärket registrerat i Sverige

Originalprodukten från 1918

Samt registrerad: Byggvarubedömningen
Sunda Hus, Basta, CE-1504-2

Urban Boija
070-577 64 08, 070-663 73 24
urban@torrbetong.se
WWW.TORRBETONG.SE

EverSeal

Mellansverige AB

St. Skogstorp Barkarö, 725 91 Västerås

RÄTT GLAS RÄTT MONTERAT

Anlita MTK-auktoriserade glasföretag!

www.mtkauktoriserad.se

SCANDOS-Band

Expanderande fogband som ger energibesparingar på ett enkelt och miljövänligt sätt

- Slagregnståta
- UV-beständiga
- Ljudisolerande
- Långsam expansion
- Permanentelastiska
- Värmeisolerande
- Diffusionsöppna

www.scandos.se | sales@scandos.se | 0300-56 45 30